

Se adauga siglele organizatorilor si ale partenerilor si a
Episcopiei Devei

SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL

**FROM PERIPHERY TO CENTER. THE
IMAGE OF EUROPE AT THE EASTERN
BORDER OF EUROPE**

ORADEA, 4-8 IUNIE 2013

From Periphery to Center. The Image of Europe at the Eastern Border of Europe

Prezentare științifică a colocviului

«Ca mulți alții din generația mea, și eu am crezut, în anii din preajma războiului și după, într-o Europă unită din punct de vedere politic sub pecetea rațiunii și a egalității dintre limbi și culturi. Și încă mai cred în așa ceva, chiar dacă această Europă, despre care a scris în mod foarte sugestiv Federico Chabod, trasând istoria ideii sale împreună cu cea paralelă și opusă de "națiune", această Europă încă nu s-a născut, ba chiar, de când s-au înființat primele sale instituții, pare mai îndepărtată ca niciodată...».

*Cu aceste cuvinte se deschidea, în 1983, celebra carte a lui Gianfranco Folena, *L'italiano in Europa*, în care nu întâmplător apare evocat numele marelui istoric italian Federico Chabod, reprezentant de vază al acelei generații de intelectuali, care după război crezuseră într-o altă, mai demnă idee a Europei, cu o însuflețire civică și o înălțime a privirii, de care astăzi, în mare parte, ducem lipsă. Deși diferite prin intenții și perspective disciplinare, studiile lui Chabod despre ideile, paralele și opuse, de Europa și de națiune, și cercetările lui Folena despre limba italiană și eteroglosia europeană din secolul luminilor, aveau un orizont spiritual comun, plecau adică de la premise ideale asemănătoare, considerând Europa și națiunea un fel de patrie la care se poate adera în mod liber și neconstrâns, «sub pecetea rațiunii și a egalității dintre limbi și culturi».*

Dacă am măsura distanța care ne separă de la primele cursuri universitare dedicate, încă din 1943-44, de către Chabod ideii de Europa, sau cei aproape treizeci de ani care au trecut de la apariția cărții lui Folena, vom constata, fără îndoială, că mulți pași au fost făcuți pe calea unității politice și economice a Europei. Totuși, acel desiderium intelectual și civic, expus cu atâta claritate de Folena, pare încă nêmplinit. Cu atât mai mult astăzi, când existența sa instituțională nu mai poate fi pusă în discuție, Europa se definește cu mai mare precizie prin ceea ce-i lipsește decât prin ceea ce este.

Premisele colocviului nostru își asumă această perspectivă, raportând-o la situația actuală, în care Europa celor 27, în noile sale hotare, și Europa potențială, care începe a se contura prin noile țări candidate, se înfățișează ca o entitate cu geometrie variabilă, a cărei problemă principală nu mai este existența, ci relevanța și coeziunea sa profundă.

Europa este imposibil de definit. Paul Valéry descria Europa ca un „mic promontoriu al continentului asiatic”¹. Cu alte cuvinte, este un mit că Europa este un continent diferit de Asia. Sau că Asia se termină și Europa începe? Este posibil ca un continent care este puțin mai mare decât un promontoriu să aibă frontiere? Până la sfârșitul Războiului Rece, din perspectiva mai multor europeni din Occident, Europa se termina la „cortina de fier”. Din punctul de vedere al Poloniei, Republicii Cehe și Ungariei, esența Europei se găsea în tradițiile societății civile, ale democrației și romano-catholicismului.

¹ G. Delanty, „The Resonance of Mitteleuropa: A Habsburg Myth or Anti-Politics?”, în *Theory, Culture and Society*, 14 (4), 1996, p. 93-108.

Rezultatul a constat în faptul că Europa Centrală a migrat mai către est, către frontierele Asiei, fiind din ce în ce mai împinsă către Turcia și Rusia. Dar aceasta nu este decât o definiție politică și culturală a continentului.

După prăbușirea comunismului și extinderea UE, prin includerea unei mari părți a vechilor state est-europene, termenii de central și răsăritean au fost reinventați. Exemplul cel mai notabil este renașterea ideii de Europă Centrală, care nu mai este o parte extinsă și centrală a UE. Rezultatul este acela că Europa Răsăriteană a fost împinsă și mai către est. Ținând cont de faptul că țările incluse în aria Europei Răsăritene caută ele însele statutul de membre ale UE (câteva, cum sunt Ucraina și Belarus, sunt strâns legate de Rusia, care este mai la est decât ele), noțiunile de Est și Vest pierd referința lor tradițională și sunt abandonate când vorbim de Europa. În Balcani, o nouă direcție est-vest se face remarcată după divizarea Iugoslaviei. Țări ca Slovenia și Croația sunt atașate unei poziții dominate de o tradiție occidentală romano-catolică și liberală, distingându-se de o Serbie ce aparține tradiției orientale. În competiția Vest-Est, este interesant de remarcat că populațiile islamice din Bosnia și Kosovo au fost aliatele Occidentului liberal, sugerând, astfel, că identificarea Estului cu Islamul nu este așa de fixă pe cât se crede.

Ținând seama de aceste considerații și din perspectiva renegocierii frontierelor de astăzi, există o logică în definirea Europei ca o frontieră în sine. Robert Barlett a arătat că

Europa a fost creată într-un proces continuu de colonizare și de extindere către regiunile de frontieră².

Frontierele și limitele Europei au fost posibile numai în relație cu apropierea de alte centre, într-o istorie care a fost a relațiilor în schimbare dintre centre și periferii. Europa, ca și limitele sale, este o construcție discursivă. Unde se termină Europa este o întrebare, dar unde va trebui să se termine UE este o chestiune destul de diferită și politică, cum remarcă William Wallace³.

Implicația acestei analize este că Europa, devenind ceea ce Castells numește „societate de rețea“, a intrat într-o perioadă în care frontierele devin o formă mai complicată. „Societatea de rețea“ este o societate unde rețelele înlocuiesc ierarhiile și frontierele se dizolvă într-un tip de regiuni mai democratice; argumentul propus aici este că rețelele stabilesc forme noi de frontiere și creează mai multe frontiere⁴.

Frontierele de diferite feluri au separat continentul european, mai ales între Est și Vest. Frontiera răsăriteană a luat mai multe forme și a avut o destul de mare influență în configurația geopolitică și identitară a Europei⁵.

Acest tip de frontiere care separă Estul de Vest a fost perceput imaginar din ce în ce mai puternic încă din secolul al

² R. Barlett, *The Making of Europe: Conquest, Colonization and Cultural Change 950-1350*, London, Allen Lane, 1993.

³ W. Wallace, „Where Should EU Enlargement Stop?“, în *Whither Europe: Borders, Boundaries, Frontiers in a Changing World*, ed. R. Lindahl, Göteborg, CERGU, 2003.

⁴ M. Castells, *The Rise of the Network Society*, Oxford, Blackwell, 1996.

⁵ G. Delanty, „The Frontier and Identities of Exclusion in European History“, în *History of European Ideas*, 22 (2), 1996, p. 93-103.

XVIII-lea, fapt ilustrat de către diverși misionari, diplomați și militari francezi, italieni, austrieci, care străbat spațiul est-european fie de la Baltica spre Carpați și Marea Neagră, fie de la vest la est, către Sankt Petersburg și Moscova, către Iași și Cetatea Albă sau către București și Constantinopol.

Spațiul românesc a reintrat în atenția lumii occidentale odată cu Reconquista austriacă începută la 1683, după o perioadă în care Imperiul Otoman părea să domine statornic întinse regiuni ale Europei Centrale și de Sud-Est. Pe de o parte, apariția în raporturile dintre marile puteri ale Europei a chestiunii orientale, legată de moștenirea Imperiului Otoman, a menținut trează atenția factorilor politici asupra realităților de la Dunărea de Jos⁶. Pe de altă parte, înlocuirea de către puterea suzerană a domnitorilor pământeni cu principii greci din Fanar, la începutul secolului al XVIII-lea, a sporit influența Porții și a creat impresia falsă că frontiera Imperiului Otoman a trecut linia Dunării, că turcii s-au înstăpânit efectiv asupra Principatelor Române. Totuși, sensibilizarea anumitor cercuri occidentale asupra spațiului din partea răsăriteană a continentului se produsese deja, iar interesul a sporit progresiv, odată cu trecerea timpului. Trecerea de la „Mica“ la „Marea Europă“ era pe cale de a se face, iar Secolul Luminilor, cu apetitul său pentru realități exotice, cu ideea de „cetățean al universului“, cu discursul cosmopolit, va oferi un cadru potrivit în acest sens.

Conflictele militare ruso-austro-turce au readus, treptat, lumea românească în atenția marilor puteri. Boierii

⁶ Andrei Oțetea, *Scieri istorice alese*. Prefață de acad. David Prodan. Ediție și studiu introductiv de Florin Constantiniu și Șerban Papacostea, Cluj-Napoca, 1980, p. 69-176.

moldoveni au arătat cu prilejul tratativelor de pace că Țările Române au beneficiat de-a lungul Evului Mediu de relații privilegiate cu Poarta, fiindu-le recunoscute autonomia și instituțiile⁷. Într-un asemenea context, Occidentul este informat, din relatările celor care au călătorit și au scris despre spațiul românesc în secolele anterioare, că la nordul Dunării există un popor de origine romanică, care în trecut s-a bucurat din partea Imperiului Otoman de autonomie deplină⁸. Războaiele napoleoniene sporesc interesul Franței pentru spațiul Europei de Sud-Est, pe fondul declanșării ostilităților cu Rusia⁹.

Credem că această perspectivă critică poate oferi interesante deschideri interpretative pentru analiza conceptului de Europă, a conceptului de frontieră, a imaginii „celuilalt”, a străinului, care reprezintă teme centrale din cadrul colocviului nostru.

⁷ Vlad Georgescu, *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés roumaines, 1769–1830*, București, 1970.

⁸ Șerban Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu românesc. Studii critice*. Ediție adăugită, București, 1999, p. 240.

⁹ Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*. Ediția a II-a integrală și revăzută, București, 2000, p. 176-198; Jean Nouzille, *La diplomatie française et les Principautés au début du XIXe siècle*, în *Revue Roumaine D'Histoire*, tome XXXVIII, N°s 1-4, Janvier-Décembre, București, 1999, p. 3-36.

From Periphery to Center. The Image of Europe at the Eastern Border of Europe

Scientific Presentation of the Symposium

“Like many others of my generation, I also believed, in the years before and after the war, in a Europe united politically under the seal of reason and equality of languages and cultures. And I still believe in it, even if this Europe, of which Federico Chabod wrote very suggestively, tracing the history of its idea together with that of the parallel and opposite one of “nation”, this Europe has not yet been born, on the contrary, ever since its first institution have been established, seems more distant than ever...”

*These words opened, in 1983, Gianfranco Folena’s famous book *L’italiano in Europa*, where is not incidentally mentioned the name of the great Italian historian Federico Chabod, prominent representative of that generation of intellectuals who, after the war, believed in another, more dignified idea of Europe, with a civic enthusiasm and a high perspective, which largely misses today. Although different in intention and disciplinary perspectives, Chabod’s studies on the parallel and opposite ideas of Europe and nation, and Folena’s research on the Italian language and European heteroglossia of the Enlightenment, had a common spiritual horizon, starting from similar ideal assumptions, considering Europe and the nation as a kind of homeland that can be freely and unconstrainedly joined, “under the seal of reason and equality of languages and cultures.”*

If we measured the distance that separates us from the first university courses dedicated in 1943-44 by Chabod to the idea of Europe, or the nearly thirty years that have passed since Folena’s book appeared, we would undoubtedly find that many steps have been taken towards the political and economic unity of Europe. However, that intellectual and civic desiderium exposed so clearly

by Folena, still seems unfulfilled. Even more so today, when its institutional existence can no longer be questioned, Europe is defined more precisely by what it lacks than by what is.

The premises of our colloquium assume this perspective, comparing it to the current situation, in which the EU of the 27, in its new borders, and the potential Europe that begins to take shape with the new candidate countries, reveals itself as an entity with variable geometry, whose main problem is no longer its existence, but its relevance and deep cohesion.

Europe is impossible to define. Paul Valéry described Europe as “a small promontory of the Asian continent” (Delanty. 1996:93-108). In other words, is it a myth that Europe is a continent different from Asia? Or that Asia ends and Europe begins? Is it possible for a continent that is slightly larger than a cape to have borders? By the end of the Cold War, from the perspective of many Western Europeans, Europe ended at the “Iron Curtain”. From the point of view of Poland, Czech Republic and Hungary, the essence of Europe was found in the traditions of the civil society, the democracy and the Roman Catholicism.

The result was that Central Europe migrated eastward, to the borders of Asia, increasingly pushed towards Turkey and Russia. But this is only a political and cultural definition of the continent.

After the collapse of Communism and the EU enlargement to include many of the former Eastern European countries, the terms of Central and Eastern have been reinvented. The most notable example is the revival of the idea of Central Europe, which is no longer an extended and central part of the EU. The result is that Eastern Europe was pushed even further to the East. Given that the countries included in the area of Eastern Europe are themselves seeking EU status (some of which, such as Ukraine and Belarus, are closely linked to Russia, which is further east), the notions of East and West are losing their traditional reference and are abandoned

when talking of Europe. In the Balkans, a new East-West direction is observed after the division of Yugoslavia. Countries like Slovenia and Croatia are thought to be dominated by a Western Roman-Catholic and liberal tradition, distinguished from Serbia that belongs to Eastern tradition. In the West-East competition, it is interesting to note that the Muslim populations in Bosnia and Kosovo were allies of the liberal West, thus suggesting that identification of East with the Islam is not as fixed as one would think.

In view of these considerations and in terms of renegotiating borders today, there is logic in defining Europe as a boundary itself. Robert Bartlett showed that Europe was created in an ongoing process of colonization and extension towards the border regions. (Bartlett, 1993).

Europe's borders and boundaries were possible only in relation to proximity to other centers, in a history of the changing relationships between centers and peripheries. Europe, as well as its limits, is a discursive structure. Where does Europe end is one question, but where will the EU have to end is a rather different and political issue, as noted by William Wallace (Wallace, 2003)

The implication of this analysis is that Europe, becoming what Castells calls a "network society", has entered a period in which borders become a more complicated form. "Network society" is a society where networks replace hierarchies and boundaries dissolve into a kind of more democratic regions, the argument proposed here being that the networks establish new forms of borders and create more boundaries" (Castells, 1996).

Borders of various kinds have separated the European continent, especially between East and West. The Eastern border took many forms and had quite a big influence in Europe's geopolitical configuration and identity. (Delanty, 1996:93-103)

This type of borders that separates East and West has imaginarily been perceived as increasingly powerful ever since the

eighteenth century, as illustrated by various French, Italian, Austrian missionaries, diplomats and military men crossing the East-European space either from the Baltic to the Carpathians and the Black Sea, or from West, to East to St. Petersburg and Moscow, to Iași and Akkerman or to Bucharest and Constantinople. Of this range of testimonies from travellers who contributed to forging the sense of Europe's expansion towards the East, the aim of this project is to bring to light notes belonging to Italian travelers during the late eighteenth century and early nineteenth century.

The Romanian space reentered the Western world's attention with the Austrian Reconquista started in 1683, after a period in which the Ottoman Empire seemed to permanently dominate large regions of the Central and South-Eastern Europe. On the one hand, the emergence in the relations between the great powers of Europe of the Eastern Issue, related to the Ottoman legacy, kept awake the policy makers' attention to the realities of the Lower Danube (Oșetea, 1980:69-176). On the other hand, replacing by the suzerain power of the native rulers with Phanar Greek princes, at the beginning of the eighteenth century, enhanced the Gate's influence and created the false impression that the Ottoman frontier crossed the Danube, that the Turks actually seized hold of the Romanian Principalities. However, awareness in certain Western circles of the space in the Eastern part of the continent had already occurred, and their interest increased progressively over time. The transition from "Little" to "Large Europe" was about to be made, and the Enlightenment, with its appetite for exotic realities, with its idea of "citizen of the universe", with its cosmopolitan discourse, would provide a suitable framework in this sense.

The military conflicts between Russia, Austria and Turkey gradually brought the Romanian world to the attention of the great powers. During the peace talks, the Moldavian boyars showed that the Romanian principalities had benefitted, during the Middle Ages,

of privileged relationships with the Gate, who acknowledged their autonomy and institutions (Georgescu, 1970). In such a context, the stories of those who travelled and wrote about the Romanian space in previous centuries inform the West that, to the North of the Danube there is a people of Roman origin who had, in the past, been granted full autonomy by the Ottoman Empire (Papacostea, 1999:240). The Napoleonic wars increase the interest of France for the South-Eastern Europe, amid the outbreak of hostilities with Russia (Eliade, 2000: 176-198; Nouzille, 1999: 3-36).

We believe that this critical perspective can provide interesting interpretative openings to analyze the concept of Europe, the concept of border, the image of "the Other", of the stranger, which represent central themes of our symposium.

References:

Barlett, R. (1993) *The Making of Europe: Conquest, Colonization and Cultural Change 950-1350*, London, Allen Lane.

Castells, M. (1996) *The Rise of the Network Society*, Oxford, Blackwell.

Delanty, G. (1996) "The Frontier and Identities of Exclusion in European History", in *History of European Ideas*, 22 (2).

Delanty, G. (1996) "The Resonance of Mitteleuropa: A Habsburg Myth or Anti-Politics?", in *Theory, Culture and Society*, 14 (4).

Georgescu, Vlad. (1970) *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés roumaines, 1769–1830*, București.

Eliade, Pompiliu. (2000) *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote. Ediția a II-a integrală și revăzută*, București.

Nouzille, Jean. (1999) *La diplomatie française et les Principautés au début du XIXe siècle*, in *Revue Roumaine D'Histoire*, tome XXXVIII, Nos 1-4, Janvier-Décembre, București, 1999.

Oțetea, Andrei. (1980) Scrieri istorice alese. Prefață de acad. David Prodan. Ediție și studiu introductiv de Florin Constantiniu și Șerban Papacostea, Cluj-Napoca.

Papacostea, Șerban. (1999) Geneza statului în Evul Mediu românesc. Studii critice. Ediție adăugită, București.

Wallace, W. (2003) "Where Should EU Enlargement Stop?", in Whither Europe: Borders, Boundaries, Frontiers in a Changing World, R. Lindahl (ed.), Göteborg, CERGU.

Dalla Periferia al Centro. L'immagine dell'Europa vista dalle sue frontiere orientali

Presentazione scientifica del convegno

«Come tanti della mia generazione anch'io ho creduto, negli anni intorno alla guerra e dopo, in un'Europa unita politicamente nella ragione e nella parità delle lingue e delle culture. E ci credo ancora, anche se quest'Europa, della cui idea, come di quella insieme parallela e antagonista di "nazione", Federico Chabod ha tratteggiato suggestivamente la storia, non è poi nata, sembra anzi, da quando ha avuto le sue prime istituzioni, più lontana che mai...»¹⁰

Con queste parole si apriva la Premessa di Gianfranco Folena al suo celebre volume sull'«italiano in Europa», dove non a caso veniva evocato il nome di Chabod, esponente insigne di quella generazione di intellettuali che nel Dopoguerra avevano creduto e sperato in un'idea diversa e più degna d'Europa, con un fervore civile e un'altezza di sguardo, di cui oggi, forse, abbiamo in gran parte perso le tracce. Pur nella diversità degli intenti e delle specifiche prospettive disciplinari, le riflessioni di Chabod sull'idea d'Europa e su quella, parallela e contrapposta, di "nazione", e le mirabili indagini di Folena sull'italiano e l'eteroglossia europea settecentesca, condividevano un orizzonte spirituale comune, partivano cioè da premesse ideali consimili, che guardavano all'Europa e alle sue nazioni come a patrie cui si

¹⁰ Gianfranco Folena, *L'italiano in Europa. Esperienze linguistiche del Settecento*, Torino, Einaudi, 1983, p. IX.

*poteva aderire liberamente, “nella ragione e nella parità delle lingue e delle culture”.*¹¹

Se misuriamo la distanza che oggi ci separa non solo dai corsi universitari di Chabod sull’idea d’Europa, del 1943-44, ma anche dal 1983, anno in cui Folena pubblicava il già citato volume einaudiano, è innegabile che molti passi siano stati fatti sulla strada dell’unità politica ed economica dell’Europa. Tuttavia, quel desiderium intellettuale e civile, esposto con tanta chiarezza da Folena, non sembra ancora pienamente compiuto. Anzi, più che mai ora, nonostante la sua ineludibile esistenza istituzionale, l’Europa ci appare come misura di ciò che le manca.

Il presente colloquio intende assumere nelle sue premesse la portata di quel desiderium e la strada ancora da compiere, commisurandole alla situazione attuale, in cui l’Europa dei 27, nei suoi nuovi e più ampi confini, e quella potenziale e in fieri, che si sta delineando con le candidature di nuovi Paesi, si presenta come un organismo a geometria variabile, il cui vero problema non è più l’esistenza, bensì la rilevanza e la coesione profonda.

Come si sa, l’Europa è impossibile da definire. Paul Valéry ne parlava, paradossalmente, come di “un piccolo promontorio del continente asiatico”¹². In altre parole, l’idea che l’Europa e l’Asia siano due continenti diversi, che ad un certo punto l’Asia termini e cominci l’Europa, sarebbero soltanto miti culturali. È possibile, dunque, che „questo piccolo promontorio” possieda dei confini? Fino alla fine della guerra fredda, dal punto di vista di molti europei occidentali, l’Europa terminava

¹¹ Federico Chabod, *Storia dell’idea d’Europa*, Bari, Laterza, 1961.

¹² G. Delanty, “The Resonance of Mitteleuropa: A Habsburg Myth or Anti-Politics?”, in *Theory, Culture and Society*, 14 (4), 1996, pp. 93-108.

alla "cortina di ferro". Dal punto di vista della Polonia, della Repubblica Ceca, dell'Ungheria, l'essenza dell'Europa risiedeva nelle tradizioni della società civile, della democrazia, del cattolicesimo romano.

Dopo il crollo del comunismo e l'allargamento dell'Unione Europea, con l'inclusione di una parte degli ex paesi dell'Europa orientale, le nozioni di „centrale” e di „orientale” sono state reinventate. L'esempio più notevole è stata la riformulazione dell'idea di Europa centrale, che ha avuto come risultato il fatto che l'Europa orientale è stata risospinta ancor più verso Oriente. Dato che i paesi stessi inclusi nell'area dell'Europa orientale vogliono diventare membri dell'UE — alcuni, come l'Ucraina e la Bielorussia, sono strettamente legati alla Russia, che si trova più a Est di loro), le nozioni di Oriente e di Occidente perdono il loro riferimento tradizionale quando si parla di Europa. Nei Balcani, ad esempio, un nuovo discrimine Est-Ovest si è instaurato dopo la fine della Jugoslavia, con paesi come la Slovenia e la Croazia che si sono allineati, più o meno compiutamente, a posizioni di tipo occidentale, mentre la Serbia è rimasta relegata, volente o nolente, ad una appartenenza di tipo orientale.

Alla luce di queste considerazioni e dal punto di vista della rinegoziazione delle frontiere che è oggi in corso, potrebbe apparire abbastanza logico definire l'Europa come un confine di per sé stessa. Robert Bartlett ha mostrato, ad esempio, che l'Europa è stata il prodotto di un continuo processo di colonizzazione ed estensione verso le regioni di confine¹³.

Per converso, le frontiere e i confini dell'Europa sono, in un certo senso, pensabili solo in relazione alla vicinanza di

¹³ R. Bartlett, *The Making of Europe: Conquest, Colonization and Cultural Change 950-1350*, London, Allen Lane, 1993.

altri Centri, e all'interno di una storia dei rapporti mutevoli tra i Centri e le Periferie. L'Europa, come pure i suoi limiti, è pertanto una costruzione discorsiva. Una questione è „dove finisce l'Europa”, un'altra è „dove sarà necessario che termini l'UE”, che è un problema diverso e squisitamente politico, come ha notato William Wallace¹⁴.

Sembra ormai chiaro che l'Europa sia entrata in una fase in cui i confini acquisiscono una forma più complicata, diventando ciò che Castells ha chiamato una “società di rete”, in cui cioè le reti sostituiscono le gerarchie e i confini si dissolvono, stabilendo nuove forme di frontiere e la creazione di nuovi tipi di confine¹⁵.

Storicamente, frontiere di vario genere hanno segnato il continente europeo, in particolare quelle tra parti orientali e parti occidentali. Il confine orientale, in particolare, ha assunto molte forme e ha avuto giocato un ruolo alquanto influente nella configurazione geopolitica e identitaria dell'Europa¹⁶. Le frontiere che separano l'Oriente dall'Occidente sono entrate a far parte dell'immaginario collettivo con sempre maggiore intensità a partire dal XVIII secolo, come sappiamo da numerosissime testimonianze di missionari, diplomatici, militari francesi, italiani, austriaci, che attraversano lo spazio est-europeo sia dal Baltico verso i Carpazi e il Mar Nero, sia da Ovest verso Est, verso San Pietroburgo e Mosca, verso Iași e Cetatea Albă, oppure verso Bucarest e Costantinopoli.

¹⁴ W. Wallace, “Where Should EU Enlargement Stop?”, in *Whither Europe: Borders, Boundaries, Frontiers in a Changing World*, ed. R. Lindahl, Göteborg, CERGU, 2003.

¹⁵ M. Castells, *The Rise of the Network Society*, Oxford, Blackwell, 1996.

¹⁶ G. Delanty, “The Frontier and Identities of Exclusion in European History”, in *History of European Ideas*, 22 (2), 1996, pp. 93-103.

Per quanto riguarda nello specifico lo spazio romeno, questo è rientrato nella sfera di interesse del mondo occidentale in seguito alla Riconquista austriaca iniziata nel 1683, dopo un periodo in cui l'Impero Ottomano sembrava dominare stabilmente vaste regioni dell'Europa Centrale e Orientale. Da una parte, l'emergere della questione orientale, legata all'eredità dell'Impero Ottomano, nei rapporti tra le grandi potenze europee, ha mantenuto viva l'attenzione politica sulle realtà del Basso Danubio¹⁷. D'altra parte, la sostituzione dei principi autoctoni con i fanarioti greci, all'inizio del Settecento, ha incrementato l'influenza della Porta, creando inoltre la falsa impressione che la frontiera dell'Impero Otomano avesse oltrepassato la linea del Danubio e che i turchi si fossero impadroniti dei Principati Romeni. Tuttavia, l'interesse di alcune cerchie occidentali nei confronti della parte orientale del continente si era già prodotto, aumentando progressivamente con il passare del tempo. Il passaggio dalla Piccola alla Grande Europa era sul punto di realizzarsi, e il secolo dei Lumi, con la sua passione per le realtà esotiche, con le idee di "cittadinanza universale", con il discorso cosmopolita, ne offrirà il contesto adeguato. I conflitti militari russo-austro-turchi riportarono, progressivamente, il mondo romeno all'attenzione delle grandi potenze. In occasione delle trattative di pace i boiari moldavi dimostrarono che le terre romene avevano goduto, nel corso del medio evo, di rapporti privilegiati con la Porta, che riconosceva loro l'autonomia e le istituzioni¹⁸. In un simile contesto,

¹⁷ Andrei Oțetea, *Scrieri istorice alese*. Premessa acad. David Prodan. Edizione e studio introduttivo di Florin Constantiniu e Șerban Papacostea, Cluj-Napoca 1980, pp. 69-176.

¹⁸ Vlad Georgescu, *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés roumaines, 1769-1830*, Bucarest 1970.

l'Occidente viene informato grazie alle relazioni dei viaggiatori, che avevano scritto sullo spazio romeno nei secoli precedenti, che al nord del Danubio esisteva un popolo di origine romanica, che nel passato aveva goduto di piena autonomia nei confronti dell'Impero Ottomano¹⁹. Le guerre napoleoniche,, infine, aumentarono l'interesse della Francia per lo spazio sud-est europeo, in seguito allo scoppio delle ostilità con la Russia²⁰.

All'interno del colloquio si terrà inoltre un workshop in forma di Tavola rotonda che, in accordo con le linee tematiche proposte, intende accompagnare il conferimento da parte dell'Università di Oradea della Laurea Honoris Causa al Prof. Lorenzo Renzi. La Tavola Rotonda, a cui tutti gli interessati sono invitati ad intervenire, si intitola: «Sguardi incrociati: cultura romena e comparatistica romanza in Italia e a Padova, a partire da Cino Renzi».

¹⁹ Ș. Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu românesc. Studii critice*. Edizione accresciuta, Bucarest 1999, p. 240.

²⁰ Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*. II-a edizione integrale e rivista, Bucarest 2000, pp. 176-198; Jean Nouzille, *La diplomatie française et les Principautés au début du XIXe siècle*, in *Revue Roumaine D'Histoire*, tome XXXVIII, N°s 1-4, Janvier-Décembre, Bucarest 1999, pp. 3-36.

Program preliminar / The Preliminary Programme

Mărți, 4 iunie / Tuesday, June 4th

16⁰⁰ - 20⁰⁰ – sosirea și cazarea participanților / Participants`

Arrival and Registration

20⁰⁰ - Cocktail Party

Miercuri, 5 iunie / Wednesday , June 5th

8³⁰ – Micul-dejun / Breakfast

9³⁰ – Deschiderea oficială a Simpozionului / The Official Opening of the Symposium (Aula Magna, University of Oradea)

10⁰⁰–13⁰⁰ - Comunicări în plen / Plenary Lectures (Aula Magna, University of Oradea)

13³⁰ – 15³⁰ -Prânzul / Lunch Break

16⁰⁰ – 20⁰⁰ - Sesiune de comunicări I, II, III / Symposium Communication Session I, II, III

20⁰⁰ -Cina / Dinner

Joi, 6 iunie / Thursday, June 6th

8³⁰ – Micul-dejun / Breakfast

9³⁰ - 11³⁰ - Comunicări în plen / Plenary Lectures Sala de Consiliu / Administration Board Room Pavilion A, University of Oradea)

12⁰⁰ - 14⁰⁰ - Festivitatea de decernare a titlului de Doctor Honoris Causa profesorului Lorenzo Renzi de la Universitatea din Padova, Italia (Aula Magna, University of Oradea) / Doctor Honoris Causa Award Ceremony for Professor Lorenzo Renzi from the University of Padova, Italy (Aula Magna, University of Oradea)

14⁰⁰ - 16⁰⁰ - Prânzul / Lunch Break

16⁰⁰ – 20⁰⁰ - Sesiune de comunicări I, II, III / Symposium
Communication Session I, II, III
20⁰⁰ - Cina/Dinner

Vineri, 7 iunie / Friday, June 7th

8⁰⁰ – Micul-dejun / Breakfast
9⁰⁰ - Excursie la Deva oferită de către organizatori / Trip to
Deva offered by the Organizing Committee
13⁰⁰ - Prânzul / Lunch Break - Brad
18¹⁵ – Concluziile Simpozionului (Deva) / Informal
Conclusions (Deva)
19⁰⁰ – Cina / Dinner

Sâmbătă, 8 iunie / Saturday, June 8th

8⁰⁰ – Micul-dejun / Breakfast
9⁰⁰ – Vizitarea unor obiective istorice din Țara Hațegului /
Historical Sightseeing Tour in Țara Hațegului
14⁰⁰ – Prânzul / Lunch – Hațeg
16⁰⁰ – Întoarcerea la Oradea – plecarea participanților /
Returning to Oradea – Departure of the Participants

Miercuri, 5 iunie 2013

8⁰⁰ ♦ Micul-dejun

9³⁰ ♦ **Deschiderea oficială a Simpozionului** ♦ Aula
Magna a Universității din Oradea

Vor lua cuvântul:

Prof. univ. dr. CONSTANTIN BUNGĂU,
Rectorul Universității din Oradea

Prof. univ. dr. SORIN CURILĂ,
Președintele Senatului Universității din Oradea

Prof. univ. dr. SORIN ȘIPOȘ,
Prorector pentru Managementul Cercetării și Relații
Internaționale

Claudiu POP,
Prefectul Județului Bihor

Cornel POPA,
Președintele Consiliului Județean Bihor

Ilie BOLOJAN,
Primarul Municipiului Oradea

Prof. univ. dr. Nicolae EDROIU,
Membru corespondent al Academiei Române, director al
Institutului de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române
din Cluj-Napoca

Prof. univ. dr. Lorenzo RENZI,
Universitatea din Padova, Italia

Prof.univ.dr. Ion EREMIA
Universitatea de Stat din Republica Moldova

Comunicări în plen
Aula Magna a Universității din Oradea

Moderator: Dan Octavian Cepraga

10²⁵ • Nicolae Edroiu • *Frontiera - realitate și concept*

10⁵⁰ ♦ Sorin Șipoș • *La frontiera răsăriteană a Europei catolice. Regatul Ungariei în vremea regelui Ladislau al IV-lea Cumanul*

11¹⁵ ♦ Ion Eremia ♦ *La hotarul estic al latinității – tradiții istorice și metamorfoze politice*

11⁴⁰ ♦ Sever Dumitrașcu ♦ *Carpații europeni vs Carpații marginali*

12¹⁵ ♦ Șerban Turcuș ♦ *O frontieră dincolo de Cortina de fier: închiderea Legației române la Sfântul Scaun*

12⁴⁰ ♦ *Discuții*

13³⁰ – 15³⁰ ♦ Masa de prânz

Sesiune Științifică I
Sala Birou Senat a Universității din Oradea

Moderator: Șerban Turcuș

16⁰⁰ ♦ Andrea Griffante ♦ *Tra Oriente e Occidente: la Lituania come terra di mezzo nel pensiero di Stasys Salkauskis*

16²⁵ ♦ Federico Donatiello ♦ *L'opera italiana tra le selve dei Carpazi: la traduzione di Heliade Rădulescu della Norma di Felice Romani*

16⁵⁰ ♦ ♦ Gheorghe Palade ♦ *Minorități naționale la hotarul de răsărit al României (1918-1940)*

17¹⁵ ♦ Dan Octavian Cebra ♦ *Filologia romanza e romenistica a Padova*

17⁴⁰ ♦ Alvaro Barbieri ♦ *Gruia, eterno adolescente: la lotta con la donna selvatica nelle letterature dell'Occidente medioevale e nel folklore romeno*

18⁰⁵ ♦ Florin Cioban ♦ *Ipostaze literare ale frontierei românești înainte și după 1989*

18³⁰ ♦ *Discuții*

20⁰⁰ ♦ *Cina*

Sesiune Științifică II
Sala de Conferințe a Bibliotecii Universității din Oradea

Moderator: Sorin Șipoș

16⁰⁰ ♦ Mihaela Goman ♦ *Pax Romana - un posibil model de unitate a Europei antice*

16²⁵ ♦ Florin Sfrengu ♦ *O imagine a societății din nord-vestul României din perioada secolelor X-XI A. D.*

16⁵⁰ ♦ Emil Dragnev ♦ *"Postbizantinismul internațional" în arta est-europeană din sec. XV-XVII. Conceptul, poziția în cadrul european, centrele și periferiile*

17¹⁵ ♦ Igor Bercu ♦ *Supușii creștini din „re,âya-lele” Țării Moldovei în imaginarul surselor narrative otomane*

17⁴⁰ ♦ Radu Românașu ♦ *Imagini și politici europene reflectate în procesul de modernizare al spațiului românesc extracarpatic (sec. XVIII-XIX)*

18⁰⁵ ♦ Adrian Dume ♦ *Vinul, liant între comunitățile din Debrețin și Oradea în secolele XVIII-XIX*

18³⁰ ♦ *Discuții*

20⁰⁰ ♦ *Cina*

Joi, 6 iunie 2013

8⁰⁰ ♦ Micul-dejun

Comunicări în plen
Sala Birou Senat a Universității din Oradea

Moderator: Lorenzo Renzi

9³⁰ ♦ Ioan-Aurel Pop • *Întinderea și veniturile Imperiului Otoman în rapoartele baililor venețieni din secolul al XVI-lea*

9⁵⁵ ♦ Ovidiu Mureșan • *Proiecte și tentative de federalizare/agregare europeană în Evul mediu și la începuturile epocii moderne*

10²⁰ ♦ Mihai-Răzvan Ungureanu • *What is European and What is Not. Subjective Views about Daily Life in Early 19th Century Principality of Moldova*

10⁴⁵ ♦ Francesco Leoncini ♦ *"Dalla Periferia al Centro. L'immagine dell'Europa vista dalle sue frontiere orientali": 1913-2013. Il ritorno della Mitteleuropa tedesca*

11.10 ♦ Discuții

12.00 ♦ Ceremonia de decernare a titlului de *Doctor Honoris Causa* Domnului Prof. univ. dr. LORENZO RENZI, Università degli Studi di Padova, Italia ♦ Aula Magna a Universității din Oradea

14.30 ♦ Masa de prânz

Sesiune Științifică ♦ Secțiunea I
Sala Birou Senat a Universității din Oradea

Moderator: Ovidiu Mureșan

16⁰⁰ ♦ Cristian Apati ♦ *Racordarea spațiului românesc la valorile modernismului european prin intermediul Bisericii Ortodoxe din Transilvania și Ungaria (sfârșitul sec. al XVIII-lea - începutul sec. al XIX-lea)*

16²⁵ ♦ Mihai Georgiță ♦ *Districtul grăniceresc năsăudean în percepția scriitorului englez Charles Boner*

16⁵⁰ ♦ Rodica Deac ♦ *Imaginea românilor în presa maghiară a secolului al XIX-lea*

17¹⁵ ♦ Teodor Candu ♦ *Raportul dintre modul de organizare a așezămintelor monahale din Imperiul Țarist din interiorul Rusiei și provinciile occidentale în sec. al XIX-lea. Studiu de caz: regiunea Basarabiei*

17⁴⁰ ♦ Bodo Edith ♦ *Imaginea „celuilalt” în viziunea unui englez. Jurnalul de călătorie al lui John Paget (1837-1838)*

18⁰⁵ ♦ Ioan Ciorba ♦ *Drama „celorlalți” în ochii noștri sau despre reflectarea marii foamete irlandeze de la mijlocul secolului al XIX-lea în presa românească*

18³⁰ • Laura Ardelean, Mihaela Cioca • *Simboluri care definesc identitatea americană*

18⁵⁵ ♦ *Discuții*

20⁰⁰ ♦ *Cina*

Sesiune Științifică ♦ Secțiunea II
Sala de Conferințe a Bibliotecii Universității din Oradea

Moderator: Mihai Drecin

16⁰⁰ ♦ Nicolai Ciubotaru ♦ *Politica lingvistică a Imperiului Țarist în Basarabia și circulația limbii române ca element de menținere a legăturii cu Europa*

16²⁵ ♦ Ioan Derșidan • *Memoria specializată și căutarea centrului: un algoritm istoric și literar; o metodă critică*

16⁵⁰ ♦ Anca Oltean ♦ *Repere în istoria evreilor din Europa Centrală și de Est (sec. XIX - 1945)*

17¹⁵ ♦ Mihai Drecin ♦ *Imagini săcelene, basarabene și elvețiene în memoriile universitarului Victor Jinga. Românii și alții (1910-1939)*

17⁴⁰ ♦ Gabriel Moisa ♦ *Între excludere și acceptare. Imaginea istoricului Gheorghe I. Brătianu în anii regimului comunist*

18⁰⁵ ♦ Ion Zainea, Anarela Chiș ♦ *Identitatea europeană a exilului românesc din perioada comunistă*

18³⁰ ♦ Stelian Nistor ♦ *Comitatul Bihor - realități geografice reflectate în lucrări monografice de la sf. sec. al XIX-lea – începutul sec. XX*

18⁵⁵ ♦ *Discuții*

20⁰⁰ ♦ *Cina*

Sesiune Științifică ♦ Secțiunea III
Sala de Conferințe a Centrului de Studii Imperiale
Oradea-Chișinău

Moderator: Gheorghe Palade

16⁰⁰ ♦ Ion Alexandru Mizgan • *Cruciadele - generatoare de tensiuni între Răsăritul și Apusul Europei*

16²⁵ ♦ Florin Dobrei • „Schismatici”, „eretici” și „necredincioși” ardeleni în viziunea Europei catolice a secolelor XIII-XVI

16⁵⁰ ♦ Mircea Brie • *Etnicitate și politică în nord-vestul României*

17¹⁵ ♦ Adrian Niculescu • *Europa de tradiție ortodoxă – o Europă extra muros*

17⁴⁰ ♦ Antonio Faur • *Considerații referitoare la identitatea europeană. O investigație în rândul studenților la istorie*

18⁰⁵ ♦ Cristina Dogot • *Romanian Elite and the European Idea in the Cultural Weekly Dilema Veche*

18³⁰ ♦ Viorel Bolduma • *Relațiile Republica Moldova - U.E. 2009-2013. Progrese și perspective*

18⁵⁵ ♦ *Discuții*

20⁰⁰ ♦ *Cina*

Vineri, 7 iunie 2013

8⁰⁰ ♦ Micul-dejun

9⁰⁰ ♦ Deplasare Oradea-Brad-Deva

13⁰⁰ ♦ Masa de prânz ♦ Brad

18⁰⁰ ♦ Cuvânt de salut din partea P.S. Gurie, Episcopul
Devei și Hunedoarei

18¹⁵ ♦ Concluziile Simpozionului

20.00 ♦ Cina

Sâmbătă, 8 iunie 2013

8⁰⁰ ♦ Micul-dejun

9⁰⁰ ♦ Vizitarea unor obiective istorice din Țara Hațegului

14⁰⁰ ♦ Masa de prânz ♦ Hațeg

16⁰⁰ ♦ Întoarcerea la Oradea – plecarea participanților

Comitetul științific:

Acad. Ioan-Aurel POP, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Centrul de Studii Transilvane din Cluj, Academia Română

Acad. Nicolae EDROIU, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Institutul de Istorie „George Barițiu”, Academia Română, Cluj-Napoca

Prof. univ. dr. Sorin ȘIPOȘ, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Dan Octavian CEPRAGA, Università degli Studi di Padova

Prof. univ. dr. Lorenzo RENZI, Università degli Studi di Padova

Prof. univ. dr. Ion EREMIA, Universitatea de Stat din Moldova

Prof. univ. dr. Franck COLLARD, Université Paris Ouest Nanterre

Prof. univ. dr. Ioan HORGA, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Jérôme BURIDANT, Université de Picardie Jules Verne, Amiens

Prof. univ. dr. Francesco LEONCINI, Università Ca'Foscari Venezia

Conf. univ. dr. Șerban TURCUȘ, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca

Prof. univ. dr. Teodor MATEOC, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Ioan DERȘIDAN, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Antonio FAUR, Universitatea din Oradea

Conf. univ. dr. Igor ȘAROV, Universitatea de Stat din Moldova

Conf. univ. dr. Ion GUMENĂI, Universitatea de Stat din Moldova

Comitetul de organizare:

Prof. univ. dr. Dan Octavian CEPRAGA, Università degli Studi di Padova

Prof. univ. dr. Sorin ȘIPOȘ, Universitatea din Oradea

Conf. univ. dr. Gabriel MOISA, Universitatea din Oradea

Conf. univ. dr. Mircea BRIE, Universitatea din Oradea

Prof. univ. dr. Alvaro BARBIERI, Università degli Studi di Padova

Conf. univ. dr. Emil DRAGNEV, Universitatea de Stat din Moldova

Lector univ. dr. Florin SFRENGEU, Universitatea din Oradea

Lector univ. dr. Mihaela GOMAN, Universitatea din Oradea

Lector univ. dr. BODO Edith, Universitatea din Oradea

Asist. univ. dr. Laura ARDELEAN, Universitatea din Oradea

Lector univ. dr. Radu ROMÂNĂȘU, Universitatea din Oradea

Lector univ. dr. Florin CIOBAN, Universitatea din Oradea

Lector univ. dr. Florin DOBREI, Episcopia Devei și Hunedoarei

Dr. Roxana IVAȘCA, Universitatea din Oradea

Olimpia POPOVICIU, Purtător de Cuvânt

Florica UJOC, Directorul Bibliotecii Universității din Oradea

Cătălin ZMOLE, Tipografia DIDIFR

Diana PĂTRU, referent Biroul de Comunicare

Iulia NAGHIU, Editura Universității din Oradea

Emilia POP, Biblioteca Universității din Oradea

Brândușa DOCA, Biblioteca Universității din Oradea

Carmen CHIȘ, Biblioteca Universității din Oradea

Mihaela CIOCA, secretariat prorector MCSRI

Corul Facultății de Arte, dirijor lector univ. dr. Carmen RUS

Corul de cameră „Psalmodia Varadiensis” al Facultății de Teologie

Ortodoxă Episcop Dr. Vasile Coman, dirijor Pr. conf. univ. dr.

Mihai BRIE

